

סתוונית הרמון *Colchicum ramonensis* - צמח אדום

הפורח עכשיו בהר הנגב (דצמבר 2015)

כתבו: עמיאל וסל, אורי פרגמן-ספיר ואבי שמידע

פורסם: 2.12.2015

פתיח: סתוונית הרמון *Colchicum ramonensis* היא מין אנדמי הגדל בעולם רק בישראל. מספר האוכלוסיות שלה מועט וצפיפות הצמחים בכל אוכלוסייה קטנה. מסיבות אלה הוכרז מין זה בספר האדום של צמחי ישראל כמין בסכנת הכחדה הראוי לשמירה מפגיעה. פרטים מלאים ותיאור מפורט של הצמח והאקולוגיה שלו מצויים בכרך ב' של הספר האדום של צמחי ישראל. עונת הפריחה של סתוונית הרמון חלה בחודש דצמבר, בחורף- עונה בו הפריחה בישראל היא המועטה ביותר.

תיוב: סתוונתיים, שושנתיים, הר-הנגב, צמחים אנדמיים, גיאופיטים, פורחי חורף,

סתוונית הרמון *Colchicum ramonensis* היא גיאופיט בעל פרחים לבנבנים קטנים הפורח בחודש דצמבר באזור הר-הנגב והוא אנדמי בכל העולם רק לאזור זה. בעוד שלכל שאר מיני הסתוונות בעולם יש בכל פרח 3 עמודי עלי הנראים כשלושה חוטים לבנים זקופים הבולטים במרכז הפרח, הרי של**סתוונית הרמון** יש רק עמוד עלי בודד (לעתים רחוקות שני עמודי עלי) ובכך ייחודה. מין זה שייך לקבוצת "הסתוונות המצוייצות" אשר הצופנים שלהן שבבסיס כל אבקן עטויים בשני רכסים קרומיים בעלי שיניים הנראים כמו "כוסיות מצוייצות". ככל שקרום הכוסית יותר גדול והשיניים יותר מרובות וארוכות, כך קשה לנמלים ולשאר חרקים זעירים המחפשים מזונם לחדור ולמצוץ את הצוף הנאגר בתוך הכוסית. בעונה זו של סוף הסתיו ותחילת החורף, צמחים הפורחים במרחבי הנגב נדירים ואלה הבודדים הפורחים בקרבת הקרקע סובלים מביקורים שכיחים של נמלים. במין הקרוב הויקרי ל**סתוונית הרמון** - **סתוונית טוביה *Colchicum tuviae***, הכוסיות המצוייצות הן של דור עלי העטיף החיצוניים והן של עלי העטיף הפנימיים הן בעלות שיניים ברורות ואילו ב**סתוונית הרמון** ו**סתוונית סיני *Colchicum guessfeldtianum*** רק הכוסיות של דור עלי העטיף הפנימיים הוא בעל שיניים מועטות בלבד. ככל שאנו מדרימים אורך שיני הכוסיות ומספרם במיוחד בכוסיות הצוף של דור הפרחים החיצוניים קטן יותר.

סתוונית הרמון

בפרחים נראה בבירור עמוד העלי הבודד של כל פרח (בכל שאר מיני הסתוונית יש 3 עמודי עלי). כמו כן רואים כי צבע המאבקים (טרם היפתחם) כהה בדומה ל**סתוונית טוביה** ו**סתוונית החרמון**. התמונות צולמו באזור בורות לוף. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©

להגדלה לחצו על התמונות

במגדיר הישן לצמחי ישראל וכן בפלורה פלשתינה, ניתנת מהר-הנגב **סתוונית שימפר**. פרופסור פיינברון ז"ל, שנחשבת עד היום למומחית גדולה למיני סתוונית בעולם וכתבה עליהם שתי עבודות חשובות ביותר, טעתה והגדירה את אוכלוסיית הר-הנגב כ**סתוונית שימפר**. מסתבר ש**סתוונית שימפר** היא מין סיננתי (כלומר פורח עם העלים) בעל שלושה עלים שטוחים הגדל בעיקר במדבריות חצי האי ערב ודרום ירדן והוא קרוב ביותר ל**סתוונית הנגב**. אפשר לראות בו תת-מין יובשני של **סתוונית הנגב** בו כל אברי הפרח והעלים קטנים וצרים יותר. מאידך **סתוונית הרמון** היא מין המתחיל את פריחתו ללא עלים והעלווה מתווספת לרוב באמצע או בסוף עונת הפריחה. בשנה שבה הגשמים מקדימים ויורדים גשמי ברכה בנגב, שלב לבלוב העלים מקביל להופעת הפרחים אך תמיד הפרחים יוצאים ראשונים. לעומת זאת ב**סתוונית הנגב** וב**סתוונית שימפר** העלים בוקעים ראשונים את הקרקע ורק אחריהם מופיעים הפרחים. כמו כן ל**סתוונית הנגב** ול**סתוונית שימפר** יש עלים שטוחים ומספרם כמעט תמיד שלושה, בעוד שצורת העלים של **סתוונית הרמון** ו**סתוונית טוביה** בחתך משולשת- מרזבית (caniculate) ומספר העלים לפקעת 3-7.

סתוונית הרמון. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
 לצפייה מיטבית - לחצו על התמונות.

מעניין כי מבנה של כוסיות מצויצות השומרות על הצופנים בעיקר בפני שוד אך גם בפני התאדות (ראה Vasal and Shmida, 2015) מופיע בסוג סתוונית בעיקר בחגורת הספר של הסהר הפורה במזרח-התיכון במינים הבאים: **סתוונית טוביה, סתוונית הנגב, סתוונית שימפר, סתוונית אדומית, סתוונית סיני, סתוונית הרמון וסתוונית מדבר-סוריה.** ניתן להציע השערה כי צפיפות הנמלים בספר המדבר ולחץ החיפוש שלהן למזון בתקופת הסתיו והחורף גדול במיוחד, הוא אשר הביא להתפתחות של הכוסיות המצויצות במיני הסתוונית. מצד שני, ככל שהסתווניות חודרות למדבר, גודל הפרחים הממוצע קטן ועימו באופן אלומטרי גם שאר אברי הפרח. במדבר הקיצוני סתווניות אינן גדלות כלל (פרט לאזורי חולות) והן מצומצמות להרים במדבר, שם ניתן למצוא מינים רליקטיים (שרידיים) כמו **סתוונית סיני.**

סתוונית הרמון היא מין אנדמי הגדל בעולם רק בישראל. מספר האוכלוסיות שלה מועט

וצפיפות הצמחים בכל אוכלוסייה קטנה. מסיבות אלה הוכרז מין זה בספר האדום של צמחי ישראל כמין בסכנת הכחדה הראוי לשמירה מפגיעה. פרטים מלאים ותיאור מפורט של הצמח והאקולוגיה שלו מצויים בכרך ב' של הספר האדום של צמחי ישראל.

ספרות:

שמידע א פולק ג ופרגמן-ספיר א 2011 הספר האדום - צמחים בסכנת הכחדה בישראל, כרך ב'. הוצאת רשות הטבע והגנים.

Vasl A and Shmida A 2015 The adaptive role of nectarial appendages in *Colchicum*. Plant Systematics and Evolution. 301: 1713-1723. (Online publication date 31-Dec-2014)

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: וסל ע פרגמן-ספיר א ושמידע א 2015 סתוונית הרמון *Colchicum ramonensis* - צמח אדום הפורח עכשיו בהר הנגב (דצמבר 2015), "פורחים עכשיו" כתב-עת "כלנית" מספר 2.

<https://www.kalanit.org.il/colchicum-ramonensis-12-2015>